

Tillsyn av bekämpningsmedel 2021

Nationellt samverkansprojekt med Sveriges kommuner

Kemikalieinspektionen är en myndighet under regeringen. Vi arbetar i Sverige, inom EU och internationellt för att utveckla lagstiftning och andra styrmedel som främjar god hälsa och bättre miljö. Vi har tillsyn över reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel och ämnen i varor och gör inspektioner. Vi ger också tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser. Vi granskar och godkänner bekämpningsmedel innan de får användas. Vårt miljö kvalitetsmål är Giftfri miljö.

© Kemikalieinspektionen.

Artikelnummer: 511 444

Förord

Denna rapport beskriver ett nationellt samverkansprojekt där Kemikalieinspektionen har väglett Sveriges kommuner i deras tillsyn av biocidprodukter och växtskyddsmedel under 2021. Rapporten riktar sig i första hand till företag som säljer bekämpningsmedel och till myndigheter som arbetar med bekämpningsmedel.

Projektet genomfördes av Kemikalieinspektionens tillsynsavdelning. Jenny Karlsson och Eva Rackow har varit projektledare. Catarina Björklund, Robert Ljunggren och Johanna Stigwall har deltagit i projektet.

Innehåll

Sammanfattning	4
Summary	5
1. Inledning	6
1.1 Bakgrund och syfte med projektet.....	6
1.2 Fördelningen av tillsynsansvaret för bekämpningsmedel	7
1.3 Regler för biocidprodukter som kontrollerats i projektet.....	7
1.4 Regler för växtskyddsmedel som kontrollerats i projektet.....	9
2. Metod.....	12
2.1 Projektets tidsplan	12
2.2 Projektets avgränsning	13
2.3 Kommunernas inspektioner	14
3. Resultat	14
3.1 Resultat från kommunernas inspektioner	15
3.2 Resultat från Kemikalieinspektionens inspektioner	28
4. Diskussion	29
4.1 Godkännande	29
4.2 Märkning.....	30
4.3 Informationskrav vid försäljning till privatpersoner	30
4.4 Registerhållning, utbildningsbevis och användningstillstånd - växtskyddsmedel	31
4.5 Marknadsföring av bekämpningsmedel.....	31
4.6 Kommunerna och Kemikalieinspektionernas inspektioner.....	31
4.7 Nationell samverkan effektiviserar tillsynen.....	32
5. Slutsatser	35
6. Tips till dig som säljer bekämpningsmedel	36
7. Bilaga – deltagande kommuner	37
Ordlista.....	38

Sammanfattning

Under 2021 genomförde Kemikalieinspektionen ett nationellt samverkansprojekt tillsammans med inspektörer från 78 av Sveriges 290 kommuner. Projektets fokus låg på tillsyn av bekämpningsmedel i handeln, både biocidprodukter och växtskyddsmedel. I projektet har Kemikalieinspektionen och deltagande kommuner bland annat kontrollerat att företag som säljer bekämpningsmedel endast säljer godkända produkter, märker dessa enligt gällande kemikaliereregler och informerar privatpersoner om risker med produkterna. I projektet kontrollerades 38 primärleverantörer och 440 återförsäljare. Totalt kontrollerades 55 produkter hos primärleverantörer och 1 288 bekämpningsmedel hos återförsäljare. Större delen av de bekämpningsmedel som granskades var produkter som får användas av privatpersoner i exempelvis hemmet eller trädgården.

Resultaten av kommunernas inspektioner visar bland annat att:

- 8 procent av de kontrollerade bekämpningsmedlen var olagliga att sälja. I de flesta fall rörde det sig om produkter där godkännandet hade löpt ut och där produkten fortfarande är godkänd men med ett nyare registreringsnummer.
- De flesta bekämpningsmedel hade svensk märkning och ett korrekt angivet användningsområde. Endast 7 produkter saknade märkning på svenska och för 21 produkter bedömdes användningsområde ha angetts felaktigt.
- Över 35 procent av återförsäljarna uppfyllde inte kravet om att informera om risker med bekämpningsmedel vid försäljning till privatpersoner.
- 27 procent av återförsäljarna av växtskyddsmedel uppfyllde inte reglerna gällande utbildningsbevis respektive användningstillstånd.
- Regelefterlevnaden vid e-handel var låg. För 62 procent av annonserna saknades den obligatoriska frasen om att använda produkten på ett säkert sätt och att läsa etiketten innan användning.

Hos 63 procent av de kontrollerade återförsäljarna hittades brister, varav 15 procent behövde betala miljöstraffavgift och/eller blev anmälda till miljöåklagare för misstänkt brott. Avsaknad av samverkansprojekt under lång tid kan ha medfört en sämre regelefterlevnad hos företag som säljer bekämpningsmedel. Det är därför viktigt med mer tillsynsvägledning och att samverkansprojekt med fokus på bekämpningsmedel genomförs regelbundet. De nationella samverkansprojekten bidrar till en mer effektiv kontroll genom att likrikta tillsynen och öka kunskapen om kemikaliereregler hos både företag och kontrollmyndigheter.

Summary

In 2021, the Swedish Chemicals Agency carried out a national joint project together with inspectors from 78 of Sweden's 290 municipalities. The project's focus was on the control of biocidal products and plant protection products in the trade. In the project, the Swedish Chemicals Agency and participating municipalities have, for example, checked that companies only sell authorised products, label them in accordance with current legislation and checked the obligation to inform about risks when selling to non-professionals. In the project, 38 primary suppliers and 440 retailers were controlled. A total of 55 products were inspected at primary suppliers and 1,288 products at retailers. Most of the checked products were products for consumer use e.g., for use in the household or garden.

The results of the municipalities inspections showed that:

- 8 percent of the controlled products were illegal to sell. In most cases, these are products where the approval had expired and where the product is still approved but with a new registration number.
- For most products, there was Swedish labeling and a correctly stated area of use. Only 7 products lacked labeling in Swedish and for 21 products the area of use was judged to have been stated incorrectly.
- More than 35 percent of retailers did not fulfil the obligations to inform about risks with plant protection products and biocidal products when selling to consumers.
- 27 percent of the retailers of plant protection products did not comply with the rules regarding educational certificates and use permits, respectively.
- Compliance with online sale was low. 62 percent of the advertisements lacked the mandatory phrase about using the product safely and reading the label before use.

Non-compliances, both minor and major, were found for 63 percent of the controlled retailers, of which 15 percent were either sentenced to pay an environmental sanction fee and / or were notified to prosecutor. Lack of joint projects for a long time may have led to less compliant companies. It is therefore important with more supervisory guidance and that joint projects with a focus on plant protection products and biocidal products are carried out regularly. The national collaboration projects contribute to more effective control by directing supervision and increasing knowledge of chemical rules of both companies and supervisory authorities.

1. Inledning

Bekämpningsmedel är kemiska eller biologiska produkter som är till för att förhindra att djur, växter eller mikroorganismer orsakar skada på egendom (såsom fastigheter och trädgårdar) eller skadar människors eller djurs hälsa. Dessa egenskaper hos bekämpningsmedlet gör att det kan medföra stora risker om produkten används på fel sätt då det potentiellt kan orsaka stor skada på hälsan eller miljön. Detta har i sin tur lett till att bekämpningsmedel är ett av de områden som är mest reglerat och att det generellt krävs godkännande för att sälja och använda bekämpningsmedel. Kemikalieinspektionen är den myndighet som är ansvarig för att utvärdera ansökningar om godkännande för bekämpningsmedel i Sverige.

Bekämpningsmedel innehåller så kallade verksamma ämnen. Dessa ämnen är det (eller de) ämnen som på något sätt påverkar de organismer som man vill förhindra orsakar skada på exempelvis en gröda eller på ens hälsa. Ett verksamt ämne kan antingen vara ett kemiskt ämne eller en mikroorganism.

Ett bekämpningsmedel kan vara antingen ett växtskyddsmedel eller en biocidprodukt, beroende på vilket användningsområde det har.

Växtskyddsmedel är bekämpningsmedel som i huvudsak används för att skydda växter och växtprodukter inom jord-, skogs- och trädgårdsbruk. Det kan vara för att skydda mot svampangrepp, skadedjur eller konkurrerande växter.

Biocidprodukter är alla de bekämpningsmedel som inte är växtskyddsmedel. Exempel på biocidprodukter är desinfektions-, träskydds- och myggmedel samt råttgifter och båtbottenfärger.

1.1 Bakgrund och syfte med projektet

Kemikalieinspektionen erbjuder kontinuerligt nationella samverkansprojekt med olika teman som en del i sin tillsynsvägledning till Sveriges kommuner. Ett samverkansprojekt med temat bekämpningsmedel har efterfrågats av kommuninspektörerna då det var över 10 år sedan (2008) ett samverkansprojekt med den inriktningen senast hölls. Det har också framkommit att många inspektörer har väldigt liten erfarenhet av tillsyn av bekämpningsmedel och att det generellt bedrivs väldigt lite tillsyn av återförsäljare av bekämpningsmedel inom kommunerna. Exempelvis angav endast 14 procent av Sveriges kommuner att de bedrivit tillsyn av biocidprodukter hos återförsäljare under 2019. För växtskyddsmedel var motsvarande siffran samma år 11 procent. Eftersom det var länge sedan ett samverkansprojekt med inriktning mot bekämpningsmedel hölls

och att kommunerna vill ha mer vägledning i detta tillsynsområde gjorde att samverkansprojektets inriktning denna gång blev bekämpningsmedel.

Syftet med projektet var att:

- höja kunskapsnivån om bekämpningsmedelslagstiftningen både hos kommuninspektörerna och hos dem de ska inspektera
- ge förutsättningar för en likriktad (harmoniserad) tillsyn, det vill säga att man behandlar företagen lika och tolkar lagarna på samma sätt
- öka regelefterlevnaden hos företagen

1.2 Fördelningen av tillsynsansvaret för bekämpningsmedel

Enligt 2 kapitlet, 31 § punkt 5 Miljötillsynsförordningen 2011:13 har kommunen ansvar för tillsyn över företag som inte är primärleverantörer. Primärleverantörer är fysiska eller juridiska personer som för in bekämpningsmedel till Sverige eller som tillverkar bekämpningsmedel i Sverige och som släpper ut dessa på marknaden. Detta innebär att kommunerna endast ska kontrollera bekämpningsmedel som levererats från ett svenskt företag. Företag som tillverkat eller tagit in bekämpningsmedel till Sverige är Kemikalieinspektionens tillsynsansvar.

1.3 Regler för biocidprodukter som kontrollerats i projektet

Biocidprodukter omfattas i dagsläget av både nationell lagstiftning och av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 528/2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter (biocidförordningen). Vilken lagstiftning som är tillämplig beror på det verksamma ämnets status inom EU, det vill säga om ämnet är under utvärdering i granskningsprogrammet eller inte, godkänt eller icke godkänt.

EU:s granskningsprogram är ett program där man utvärderar verksamma ämnena i biocidprodukter, beroende på om det finns en eller flera intressenter som stödjer utvärderingen genom att bekosta den. Ämnena som ingår i granskningsprogrammet finns i bilaga II till förordning (EU) nr 1062/2014 om granskningsprogrammet.

Om något verksamt ämne i en biocidprodukt är under utvärdering i granskningsprogrammet omfattas produkten av nationell lagstiftning. Huvudregeln är att biocidprodukter ska vara godkända för att få tillhandahållas på marknaden och användas. En förutsättning för att produkten ska kunna godkännas är att de

verksamma ämnena i biocidprodukten är godkända. Då utvärderingen för många verksamma ämnen ännu inte är klar så får EU:s medlemsländer under en övergångsperiod tillämpa nationella regler för utsläppande och användning av biocidprodukter. Denna övergångsperiod gäller endast för verksamma ämnen som utvärderas inom granskningsprogrammet i aktuell produkttyp, det vill säga avsedd typ av användning. Biocidprodukter indelas i 22 produkttyper vilka definieras i bilaga 5 i biocidförordningen. I Sverige krävs produktgodkännande enligt nationella regler för ungefär hälften av de 22 produkttyperna.

När en biocidprodukt godkänns bedöms dess hälso- och miljöfarliga egenskaper med hänsyn till användningsområdet. Vid ett godkännande delas produkterna in i tre så kallade behörighetsklasser som visar vem som får använda produkterna. Produkter i klass 1 och 2 får bara användas yrkesmässigt. Produkter i klass 3 får användas av alla, det vill säga även av privatpersoner.

Regler för biocidprodukter finns beskrivet i biocidförordningen men också i våra nationella lagstiftningar. Nedan följer en beskrivning över vilka regler som vi har kontrollerat i projektet samt en regelhänvisning till respektive kontrollpunkt.

I projektet har vi kontrollerat:

- att produkten är en biocidprodukt enligt definitionen i artikel 3.1 i biocidförordningen
- att produkten är godkänd enligt artikel 17 eller omfattas av övergångsreglerna i artikel 89 i biocidförordningen
- att produkten är märkt enligt artikel 69 i biocidförordningen eller enligt 4 kapitel 6 § och bilaga 2 i att Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:3) om bekämpningsmedel
- att produkten marknadsförs i enlighet med artikel 72 i biocidförordningen
- att företagen, vid försäljning till privatpersoner, lämnat information till köparen, enligt 3 kapitlet 10 § i förordning (2014:425) om bekämpningsmedel (svenska bekämpningsmedelsförordningen)

1.3.1 Märkning av biocidprodukter

Biocidprodukter omfattas både av särskilda märkningskrav och av kraven på att kemiska produkter ska klassificeras och märkas enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar (CLP-förordningen). Enligt de särskilda märkningskrav som finns för biocidprodukter så ska produkterna bland annat märkas med registreringsnummer, användningsområde, användningsvillkor och information om avfallshantering. Märkningen ska vara på svenska. Märkningsreglerna för

biocidprodukter finns i artikel 69 i biocidförordningen för de produkter som omfattas av EU-regler och i bilaga 2 i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:3) om bekämpningsmedel för de produkter som omfattas av nationella regler.

1.3.2 Marknadsföring av biocidprodukter

Reklam för biocidprodukter ska innehålla frasen ”Använd biocider på ett säkert sätt. Läs alltid etiketten och produktinformationen före användning”. Uttryck som kan leda till att man kan underskatta farorna med biocidprodukter får inte förekomma i reklam. Exempel på sådana uttryck är ”ogiftig”, ”miljövänlig” eller liknande.

Biocidprodukter som är klassificerade och som säljs till privatpersoner omfattas, utöver reklamreglerna i biocidförordningen, också av reklamreglerna i CLP-förordningen. Där säger artikel 48.2 att man måste ge information om eventuella faror om produkten säljs till privatpersoner som kan ingå ett köpeavtal utan att ha sett produktens etikett.

1.3.3 Information vid försäljning av biocidprodukter till privatpersoner

Butiker som säljer biocidprodukter till allmänheten ska vid försäljningstillfället upplysa köparen om hur hen kan använda produkten på ett säkert sätt. Informationen ska innehålla en uppmaning om att alltid före användning läsa den etikett som finns på produktens förpackning och ska lämnas på ett sådant sätt att den tydligt kan urskiljas från annan information.

1.4 Regler för växtskyddsmedel som kontrollerats i projektet

Växtskyddsmedel omfattas av regler som finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden (växtskyddsmedelsförordningen). I den finns krav om att växtskyddsmedel måste vara godkända i Sverige för att få säljas och användas. För att ett växtskyddsmedel ska kunna godkännas nationellt måste det verksamma ämnet, som ingår i medlet, vara godkänt på EU-nivå. Bedömningen av verksamma ämnen i växtskyddsmedel sker enligt principer och kriterier i EU:s växtskyddsmedelsförordning. De verksamma ämnena ska vara godtagbara ur hälso- och miljösynpunkt.

När ett växtskyddsmedel godkänns så bedöms dess hälso- och miljöfarliga egenskaper med hänsyn till användningsområdet. Produkterna delas då in i behörighetsklasser, klass 1, 2 eller 3, med hänsyn till de kunskapskrav som krävs för att hantera växtskyddsmedlet på ett säkert sätt. Växtskyddsmedel i klass 1 och

2 får bara användas yrkesmässigt medan produkter i klass 3 även får användas av konsumenter. För växtskyddsmedel vars godkännande upphör beslutar Kemikalieinspektionen om salu- och användningsförbud. Vanligtvis får produkten en utfasningsperiod, så att produkten får säljas ut av återförsäljare och användas under en period efter försäljningsförbudet.

Regler för växtskyddsmedel finns beskrivet i EU:s växtskyddsmedelsförordning men också i andra gemensamma regelverk inom EU såsom kommissionens förordning (EU) nr 547/2011 av den 8 juni 2011 om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009, artikel 65 vad gäller märkningskrav för växtskyddsmedel (märkningsförordningen). Det finns även nationella regler såsom förordning (2014:425) om bekämpningsmedel (svenska bekämpningsmedelsförordningen). Nedan följer en beskrivning över vilka regler som vi har kontrollerat i projektet samt en regelhänvisning till respektive kontrollpunkt.

I projektet har vi kontrollerat:

- att produkten är ett växtskyddsmedel enligt definitionen i artikel 2 i växtskyddsmedelsförordningen
- att växtskyddsmedlen varit godkända enligt artikel 28 i växtskyddsmedelsförordningen,
- att växtskyddsmedlen varit korrekt märkta enligt artikel 65 i växtskyddsmedelsförordningen samt bilaga 1 i förordningen om märkning,
- att företagen har fört register över de växtskyddsmedel de hanterar, enligt artikel 67 i växtskyddsmedelsförordningen,
- att företagen genomgått utbildning för att få sälja växtskyddsmedel, enligt 2 kapitlet 26 § i den svenska bekämpningsmedelsförordningen,
- att företagen kontrollerat att den som köper växtskyddsmedel för yrkesmässig användning innehar användningstillstånd, enligt 2 kapitlet, 28 § i den svenska bekämpningsmedelsförordningen,
- att växtskyddsmedlen har marknadsförts enligt artikel 66 i växtskyddsmedelsförordningen,
- att företagen, vid försäljning till privatpersoner, lämnat information till köparen, enligt 2 kapitlet 29 § i den svenska bekämpningsmedelsförordningen.

1.4.1 Märkning av växtskyddsmedel

Växtskyddsmedel inom EU ska märkas både enligt växtskyddsmedelsförordning med tillhörande märkningsförordning samt CLP-förordningen. Fokus i samverkansprojektet har varit de särskilda märkningsreglerna för

växtskyddsmedel. Bland annat ska det i märkningen finnas uppgifter om registreringsnummer, användningsområden som beskriver på vilken gröda man får använda medlet, användningsvillkor som beskriver den högst tillåtna dosen (maxdos) samt antalet behandlingar. Vissa av dessa uppgifter måste lämnas på etiketten medan andra får lämnas i en bruksanvisning. Växtskyddsmedel som är godkända för att användas yrkesmässigt har ofta en tillhörande bruksanvisning. Medel för klass 3 har oftast alla uppgifter på etiketten. Märkningen ska vara på svenska.

1.4.2 Registerhållning vid försäljning av växtskyddsmedel

Aktörer som släpper ut växtskyddsmedel på marknaden ska under minst fem år föra register över de växtskyddsmedel som de lagrar eller säljer. Syftet med kravet om registerhållning är att registret ska innehålla uppgifter om vem aktören köper växtskyddsmedlen av. Detta för att ha möjlighet att spåra växtskyddsmedlet bakåt i ledet om man vid kontroll upptäcker eventuella brister i regelefterlevnaden.

1.4.3 Utbildning för att sälja växtskyddsmedel

Alla som säljer eller distribuerar växtskyddsmedel ska ha någon hos sig som har gått utbildning och fått ett utbildningsbevis för att få tillhandahålla växtskyddsmedel på marknaden. Det gäller för alla led i en leverantörskedja och även vid försäljning via e-handel. Utbildningsbeviset gäller i fem år och utfärdas av Länsstyrelsen. För att förlänga det behöver man genomföra en vidareutbildning.

Det ska finnas minst en person med giltigt utbildningsbevis tillgänglig vid försäljning av växtskyddsmedel. Personen ska kunna ge kunder information om hur medlet ska användas, vilka hälso- och miljörisker som kan finnas samt hur man ska hantera medlet för att minska riskerna. Den som har ett utbildningsbevis måste inte alltid finnas på plats, utan kan i stället vara tillgänglig via telefon vid försäljningstillfället.

1.4.4 Användningstillstånd för yrkesmässig användning

Den som köper produkter i klass 1 och 2 behöver ett användningstillstånd för att yrkesmässigt *använda* produkterna i sin verksamhet. För den som köper produkter i klass 1 och 2 för att i sin tur *överlåta* produkterna vidare räcker det med ett utbildningsbevis. Butiker som säljer växtskyddsmedel i klass 1 och 2 till yrkesmässiga användare behöver säkerställa att köparen har ett giltigt användningstillstånd.

1.4.5 Marknadsföring av växtskyddsmedel

Reklam för växtskyddsmedel ska innehålla frasen ”Använd växtskyddsmedel på ett säkert sätt. Läs alltid etiketten och produktinformationen före användning”.

Uttryck som kan leda till underskattning av farorna med biocidprodukter får inte förekomma i reklam. Exempel på sådana uttryck är ”ogiftig”, ”miljövänlig” eller liknande.

Växtskyddsmedel som är klassificerade och som säljs till privatpersoner omfattas också, utöver reklamreglerna i växtskyddsmedelsförordningen, av reklamreglerna i CLP-förordningen. Där säger artikel 48.2 att man måste ge faroinformation om produkten säljs till privatpersoner som kan ingå ett köpeavtal utan att ha sett produktens etikett.

1.4.6 Information vid försäljning för privat användning

Det finns krav på butiker som säljer växtskyddsmedel för privat användning att de vid försäljningstillfället ska lämna viss information till köparen. Informationen omfattar risker för människors hälsa och miljön som användningen är förenad med, särskilda faror, exponering, korrekt lagring, hantering, spridning och säkert bortskaffande samt om lågriskalternativ.

2. Metod

I samverkansprojektet inspekterade kommunerna återförsäljare och rapporterade in resultaten till Kemikalieinspektionen. Kommunerna tipsade Kemikalieinspektionen om större brister som de hittat hos de lokala företagen och Kemikalieinspektionen kontaktade de svenska leverantörerna, de så kallade primärleverantörerna.

2.1 Projektets tidsplan

2.1.1 Förberedande fas – vägledningsmaterial och uppstart

Den förberedande fasen pågick under hösten 2020 och januari 2021. Under denna tid arbetade Kemikalieinspektionens projektgrupp med att ta fram skriftligt vägledningsmaterial, såsom projektmanual och frågeformulär.

Samtliga av Sveriges kommuner bjöds in att delta i projektet. I januari 2021 höll Kemikalieinspektionen en digital uppstartsdag vid två tillfällen där kommuninspektörerna fick ta del av praktisk information om projektet samt få utbildning om regler och tillsynsåtgärder.

2.1.2 Operativ fas – kommunernas tillsyn

Kommunernas operativa fas pågick under februari till september 2021. Under den operativa fasen utförde kommunerna själva inspektioner hos återförsäljare av bekämpningsmedel och Kemikalieinspektionen vägledde kommunerna genom att besvara frågor som de skickade in till oss samt via projektets webbplats. Ungefär halvvägs in i den operativa fasen erbjöd Kemikalieinspektionen ett digitalt webinarium för att stämma av och diskutera olika frågor som kommit upp under projektets gång.

2.1.3 Rapporteringsfas

Kommunerna kunde löpande rapportera in sina inspektioner till Kemikalieinspektionen via ett digitalt verktyg. Sista rapporteringsdag var 15 oktober 2021.

2.1.4 Operativa fas – Kemikalieinspektionens tillsyn

Kemikalieinspektionen utförde våra inspektioner av primärleverantörer under hösten 2021. Vilka företag som vi inspekterade baserades på tips från kommunerna.

2.1.5 Avslutande fas

I den avslutande fasen (november 2021 – mars 2022) analyserades data som sammanställdes i en rapport. Kemikalieinspektionen erbjöd i mars 2022 ett avslutande webinarium där vi presenterade resultaten från projektet.

2.2 Projektets avgränsning

Godkända bekämpningsmedel finns samlade i en databas som är tillgänglig via Kemikalieinspektionens webbplats, det så kallade bekämpningsmedelsregistret¹. För vissa biocidprodukter finns i nuläget undantag från kravet från godkännande och för att underlätta för kommunerna ingick endast sådana typer av bekämpningsmedel som alltid kräver godkännande för att få säljas på den svenska marknaden.

För växtskyddsmedel kunde kommunerna själva välja vilka produkter de ville kontrollera medan fokuset för biocidprodukter låg på fem produkttyper (användningsområden), nämligen:

- Produkttyp 8 (Träskyddsmedel),
- Produkttyp 14 (Rått- och musmedel),

¹ <https://apps.kemi.se/BkmRegistret/Kemi.Spider.Web.External/>

- Produkttyp 18 (Insektsmedel),
- Produkttyp 19 (Avskräckande och tilldragande medel som ex myggmedel)
- Produkttyp 21 (Båtbottenfärger)

Projektet omfattade bekämpningsmedel i alla behörighetsklasser.

2.3 Kommunernas inspektioner

Kommunerna valde själva ut vilka företag de ville inspektera.

Kemikalieinspektionens rekommendation var dock att försöka undvika att fler än fem kommuner besökte samma butikskedja. Det var också fritt för dem att välja antal inspektioner och produkter och om de ville inrikta sig på biocidprodukter, växtskyddsmedel eller både och. På grund av att den operativa fasen genomfördes mitt i en pandemi fick kommunerna själva avgöra hur de ville genomföra sina inspektioner. Inspektionerna kunde utföras genom oanmälda eller föranmälda besök, digitala möten eller endast skriftlig kommunikation.

I de fall som inspektörerna hittade brister vid inspektionerna, så säkerställde de också att företagen åtgärdade dessa. En del av bristerna var mer allvarliga och ledde till någon form av påföljd, beslut om miljöstraffavgift eller åtalsanmälan till åklagare, beroende på vilken typ av brister det rörde sig om.

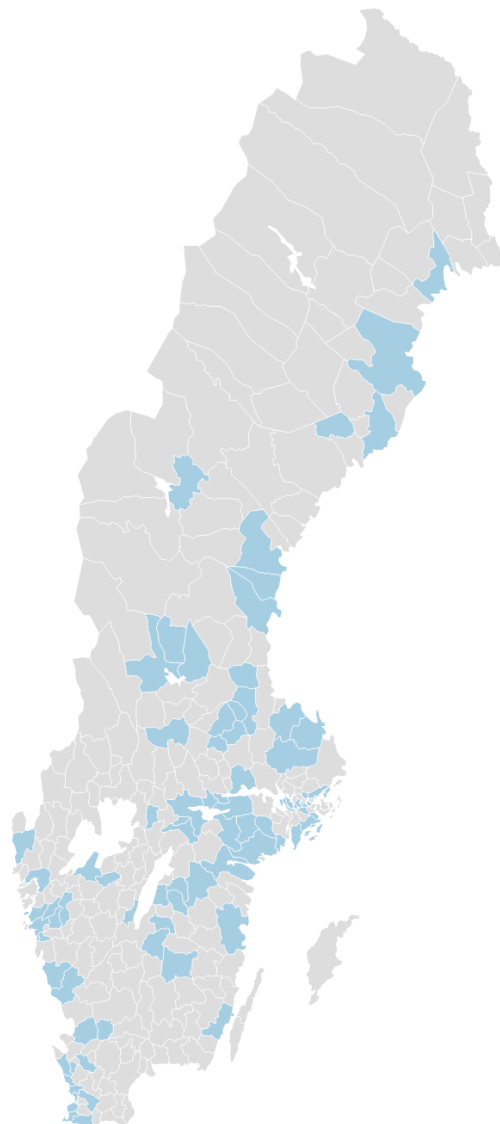
3. Resultat

Vid de digitala uppstartsdagarna för projektet deltog omkring 240 inspektörer från mer än 130 kommuner. 78 kommuner deltog fullt ut i projektet (vissa av dessa ingår i kommunalförbund), och rapporterade in resultaten av sin tillsyn till Kemikalieinspektionen, vilket motsvarar 27 procent av Sveriges kommuner. Dessa kommuner täcker in över hälften av Sveriges befolkning (53 procent, 28 jan 2022). Några kommuner har utfört tillsynen utan att rapportera in inspektioner och några kommuner har angett att de kommer att utföra inspektioner i egen regi under 2022.

Under projektets gång har vi skriftligen behandlat över 250 frågor från kommunerna.

Samverkan bekämpningsmedel 2021

■ Deltagande kommun

Map: Kemikalieinspektionen • Created with Datawrapper

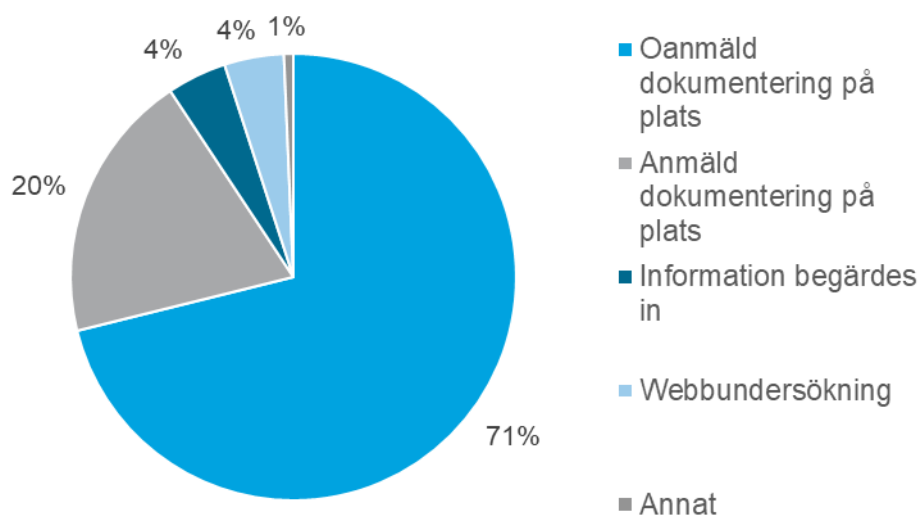
Figur 1 Kartan visar Sveriges 290 kommuner. De kommuner som är markerade i blått har deltagit i samverkansprojektet.

3.1 Resultat från kommunernas inspektioner

Totalt kontrollerades 440 återförsäljare och 1 288 bekämpningsmedel. Dock kan samma produkt ha kontrollerats i flera kommuner så siffran för antalet produkter behöver inte representera antalet unika produkter. Av de kontrollerade produkterna var 867 biocidprodukter (67 procent) och 421 växtskyddsmedel (33 procent).

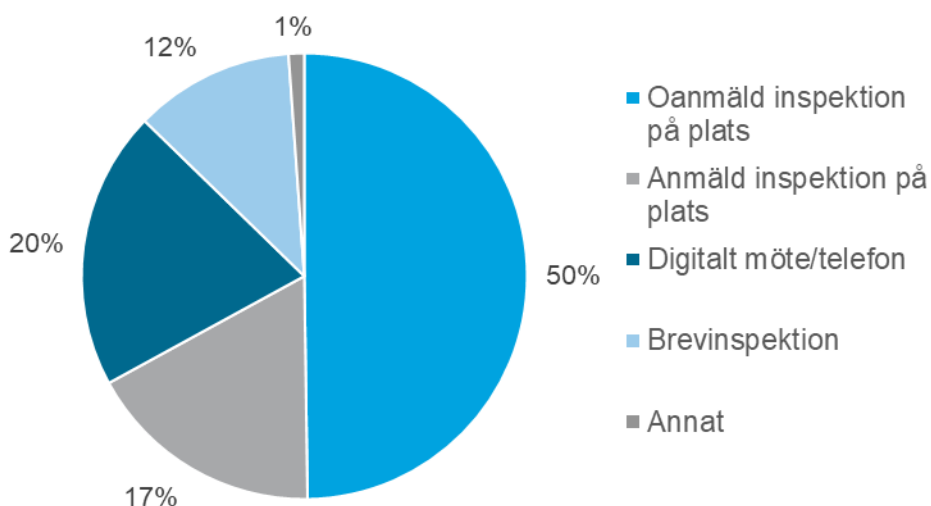
3.1.1 Inhämtning av produktinformation och typ av inspektion

För att utföra inspektioner behöver inspektörerna samla in information om produkterna i form av exempelvis etiketter, säkerhetsdatablad eller liknande. Det vanligaste tillvägagångssättet för att hämta in produktinformation var genom att dokumentera på plats genom oanmälda besök vilket gjordes vid över 70 procent av inspektionerna (Figur 2). Ett annat vanligt tillvägagångssätt var att anmäla sitt besök innan och dokumentera på plats.

Figur 2 Hur kommuninspektörerna samlade in produktinformationen inför inspektion.

Majoriteten av inspektionerna, 50 procent, utfördes på plats utan att anmäla sitt besök i förväg (Figur 3). En relativt stor andel, 20 procent, av inspektionerna utfördes genom ett digitalt möte eller via telefonen.

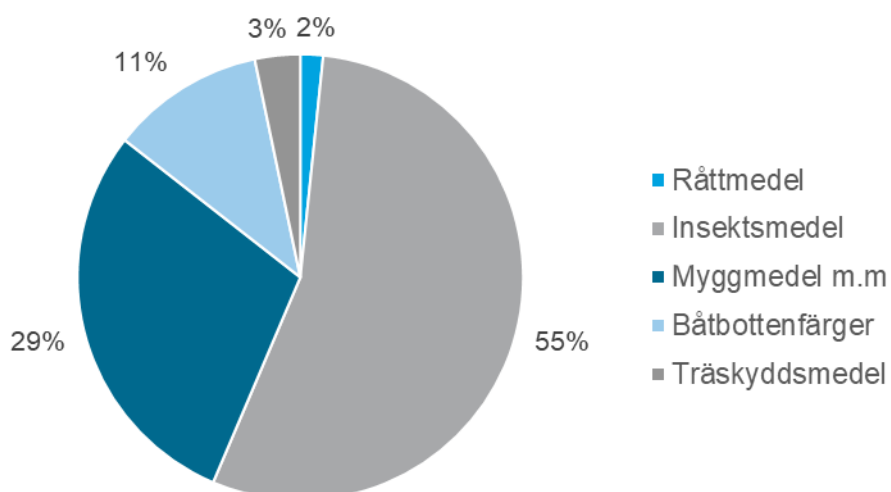

Figur 3 Typ av inspektion

3.1.2 Biocidprodukter

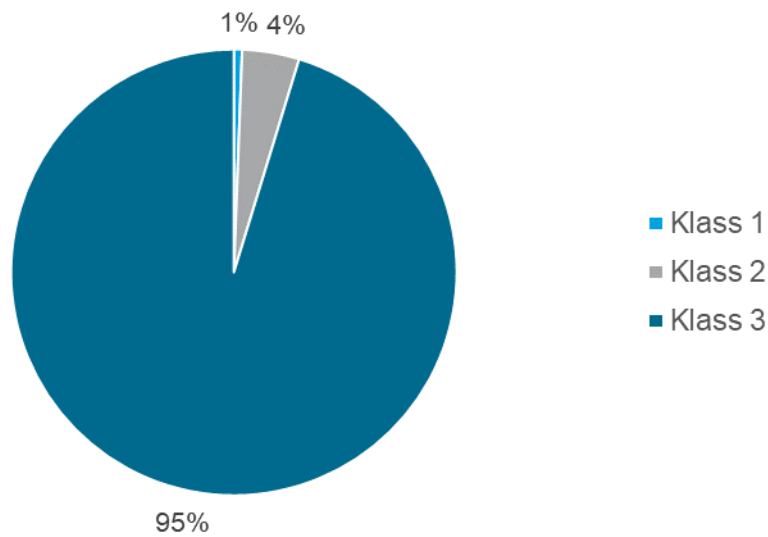
Totalt kontrollerades 867 biocidprodukter. Resultaten som presenteras nedan är dock inte alltid baserad på 867 produkter. Det beror dels på att regeln inte alltid har kontrollerats av inspektören, dels på att inte alla regler var relevanta att kontrollera för samtliga produkter. I de fall resultatet är baserat på färre produkter än 867 anges det i texten eller figurtexten.

I projektet kontrollerade kommunerna biocidprodukter inom produkttyperna 8 (träskyddsmedel), 14 (råttmedel), 18 (insektsmedel), 19 (myggmedel, med mera) och 21 (båtbottenfärger). De mest kontrollerade produkttyperna var 18 och 19 som stod för närmare 85 procent av alla kontroller (Figur 4).

Figur 4 Fördelningen av produkttyper som kontrollerats i projektet. Träskyddsmedel (produkttyp 8), råttmedel (produkttyp 14), insektsmedel (produkttyp 18), myggmedel med mera (produkttyp 19) och båtbottenfärger (produkttyp 21). Figuren är baserad på 851 svar.

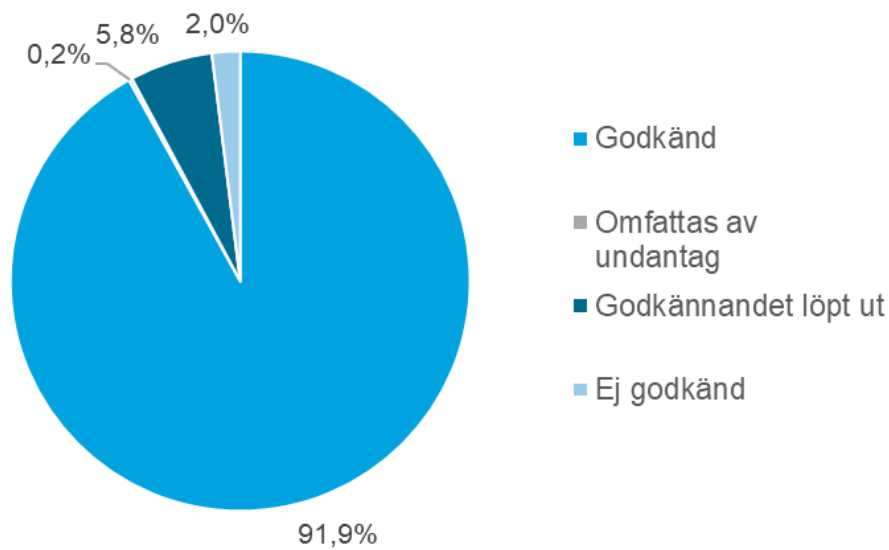
Behörighetsklassen visar vem som får använda ett medel. En produkt kan omfattas av flera behörighetsklasser. För de 822 biocidprodukterna där det rapporterats in data om behörighetsklass så var de flesta, 95 procent, tillgängliga för konsumenter. Det innebär att de tillhörde behörighetsklass 3 (Figur 5). Resterande 5 procent var avsedda för yrkesmässig användning, det vill säga klass 1 och 2.

Figur 5 Behörighetsklasser som de kontrollerade biocidprodukterna tillhörde.

3.1.2.1 Produktgodkännande

Majoriteten av de kontrollerade biocidprodukterna rapporterades vara tillåtna på den svenska marknaden (Figur 6). Ett fåtal produkter, mindre än 1 procent, var produkter som omfattades av undantag från produktgodkännande. I närmare 8 procent av fallen rörde det sig om biocidprodukter som är otillåtna på den svenska marknaden. För 50 produkter (5,8 procent) hade godkännandet löpt ut och produkten var inte längre tillåten på den svenska marknaden. I 2 procent av fallen, vilket motsvarar 17 produkter, handlade det som om produkter som aldrig varit godkända på den svenska marknaden.

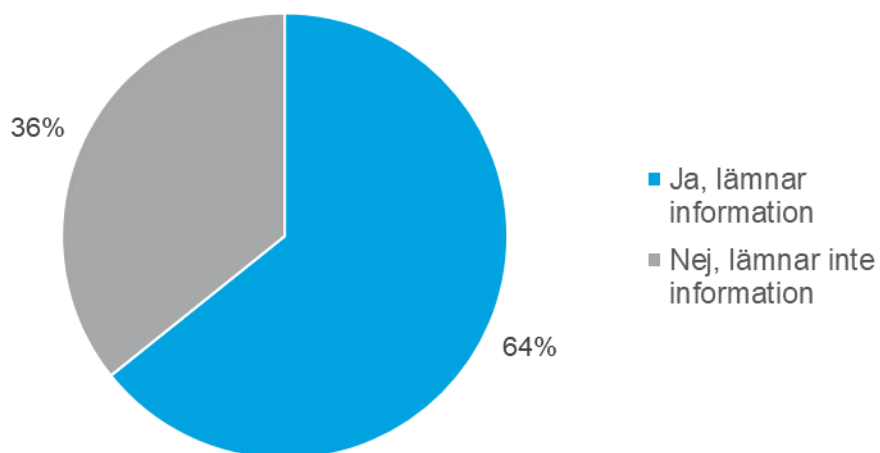

Figur 6 Andelen godkända och icke godkända biocidprodukter. Figuren är baserad på 857 svar.

Av de 656 svar som vi fick in på frågan om vilket regelverk biocidprodukten omfattas av så omfattades majoriteten av de kontrollerade produkterna, 59 procent, av nationella övergångsregler (artikel 89 i biocidförordningen) vilket innebär att det verksamma ämnet i produkten fortfarande är under utvärdering i EU:s granskningsprogram för verksamma ämnen. Resterande 41 procent av produkterna omfattades av EU-lagstiftning.

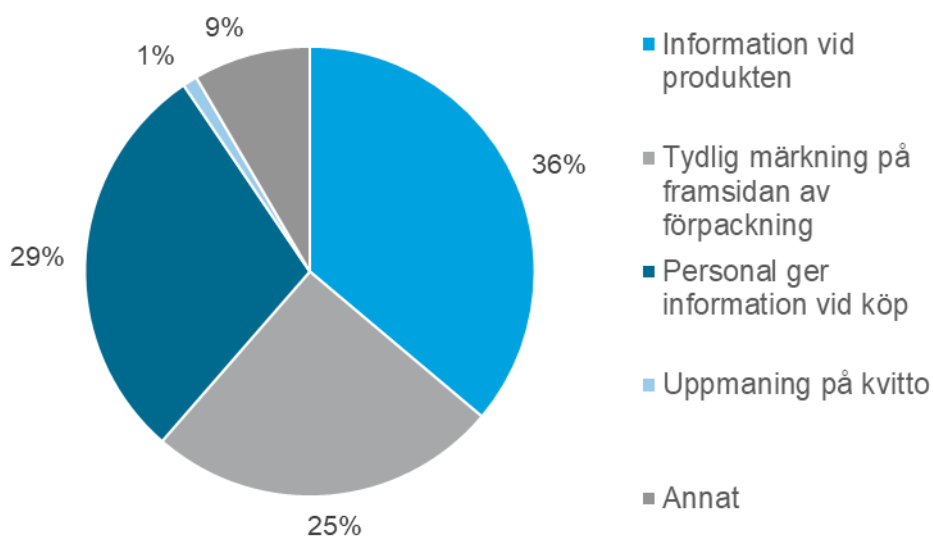
3.1.2.2 Informationskrav vid försäljning till privatpersoner

Butiker som säljer biocidprodukter till privatpersoner är skyldiga att informera om att produkterna måste användas på ett säkert sätt. I projektet kontrollerades totalt 440 butiker som sålde bekämpningsmedel varav informationskravet gällande biocidprodukter kontrollerades hos 344 av dem. För övriga butiker var denna fråga inte relevant eftersom de endast sålde växtskyddsmedel eller så har frågan inte kontrollerats. Resultatet visar att 36 procent av de kontrollerade återförsäljarna inte uppfyllde kravet (Figur 7).

Figur 7 Andelen företag som lämnar information om att använda biocidprodukten på ett korrekt sätt vid försäljning till privatpersoner.

De som uppfyllde regeln om informationskrav har i de flesta fall haft informationen i anslutning till produkten eller så har det funnits en tydlig uppmaning på framsidan av förpackningen. Det är också vanligt att personal informerat vid köp av produkten. Flera av butikerna hade flera tillvägagångssätt för att uppfylla denna regel.

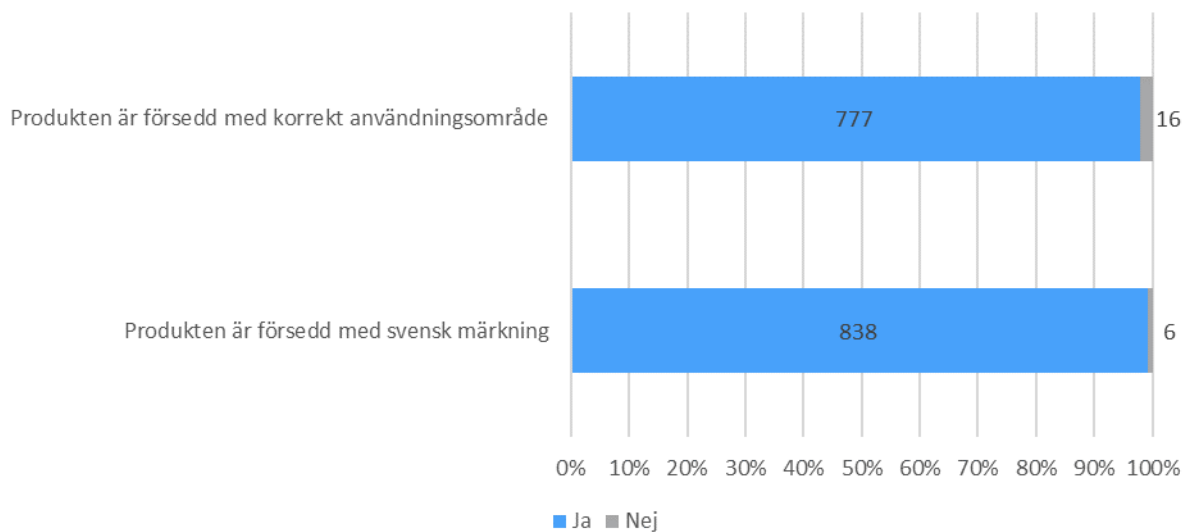
Figur 8 Hur informationen om att använda biocidprodukter på ett säkert sätt har lämnats vid försäljning till privatpersoner.

3.1.2.3 Märkning av biocidprodukter

Gällande märkningen så rapporterade kommunerna bara in information om språk på etikett och användningsområde (Figur 9).

Biocidprodukter som tillhandahålls på den svenska marknaden ska vara märkta på svenska. Resultatet, som baseras på 844 produkter, visade på god regelefterlevnad då 99 procent var försedd med svensk märkning. Endast sex produkter saknade svensk märkning.

Vi har erhållit data för 793 produkter där kommunerna har kontrollerat om produktens användningsområde stämmer överens med det som angetts i beslutet om produktgodkännande. Resultatet visar på god regelefterlevnad då det har bedömts att för 98 procent av de kontrollerade produkterna har användningsområdet uppgetts på korrekt sätt. Bara i 2 procent av fallen, vilket motsvarar 16 produkter, har produkter varit försedda med felaktigt användningsområde.

Figur 9 Andel biocidprodukter som är försedda med korrekt användningsområde och märkning på svenska.

3.1.2.4 E-handel av biocidprodukter

I all reklam för biocidprodukter ska det finnas en uppmaning om att använda produkten på ett säkert sätt och att användaren ska ta del av upplysningar på förpackningen före användning. Uttryck som kan leda till att man underskattar eventuella faror med biocidprodukter får inte förekomma i reklam. Exempel på sådana uttryck är ”ogiftig”, ”miljövänlig” eller liknande.

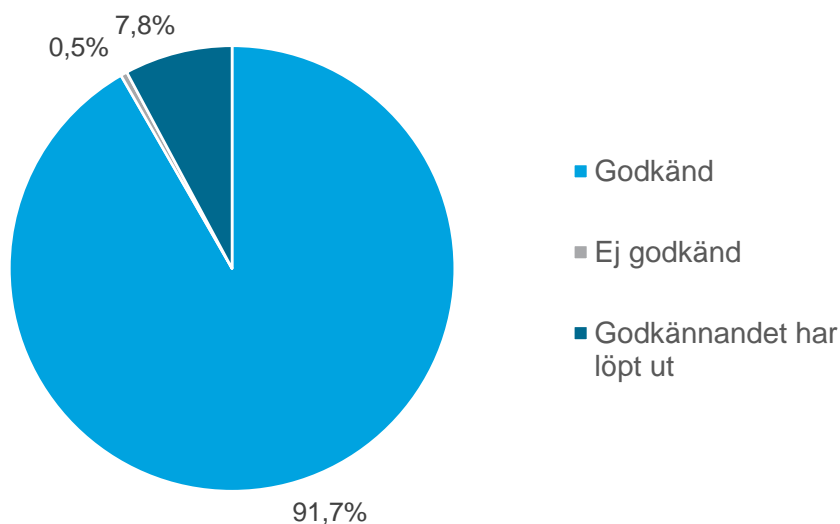
Av de inspekterade biocidprodukterna så kontrollerades reklamreglerna i någon utsträckning för 105 produkter. I 64 procent av fallen saknades den obligatoriska frasen om att använda biocider på ett säkert sätt (baserat på kontroll av 99 produkter). Regelefterlevnaden om att inte använda uttryck som ”miljövänligt”, ”ogiftigt” eller liknande i marknadsföringen för produkten var däremot relativt god då 6 procent av produkterna innehöll sådana uttryck (baserat på kontroll av 97 produkter).

Om en biocidprodukt säljs i en webbshop till privatpersoner ska information om produktens farliga egenskaper synas tydligt på webbplatsen. För 29 av de 105 produkterna var antingen inte detta tillämpligt då det rörde sig om oklassificerade produkter eller så hade regeln inte kontrollerats. För de resterande 76 produkterna så uppfyllde endast 54 procent detta.

3.1.3 Växtskyddsmedel

Totalt kontrollerade kommunerna 421 växtskyddsmedel². Av dessa var närmare 92 procent godkända för att få säljas (Figur 10). För 33 växtskyddsmedel (cirka 8 procent) hade godkännandet löpt ut. Två växtskyddsmedel som saknade godkännande har aldrig varit godkända i Sverige, vilket motsvarar mindre än 1 procent.

Större andelen, 85 procent, av de växtskyddsmedel som kontrollerades utgjordes av produkter för privat användning så kallade klass 3 medel. En mindre andel (15 procent) av de kontrollerade växtskyddsmedlen bestod av medel för yrkesmässig användning (klass 2 medel). Inga produkter tillhörande klass 1 kontrollerades.

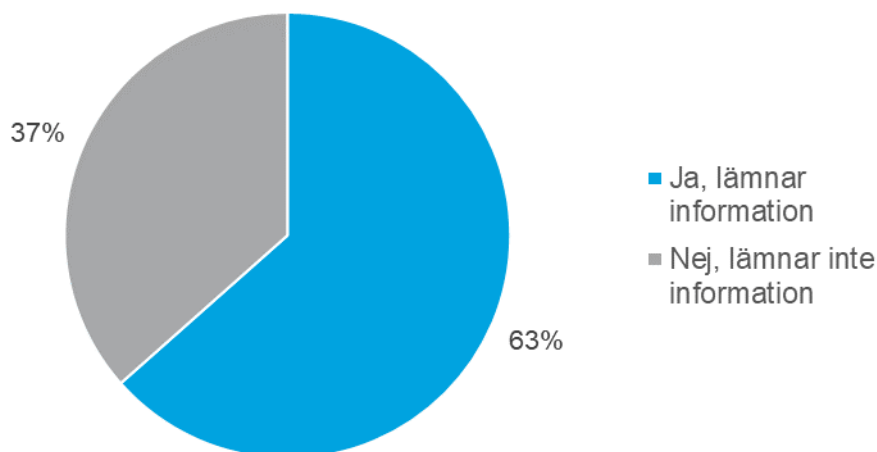
Figur 10 Andelen godkända och ej godkända växtskyddsmedel samt produkter vars godkännande löpt ut.

3.1.3.1 Informationskrav vid försäljning till privatpersoner

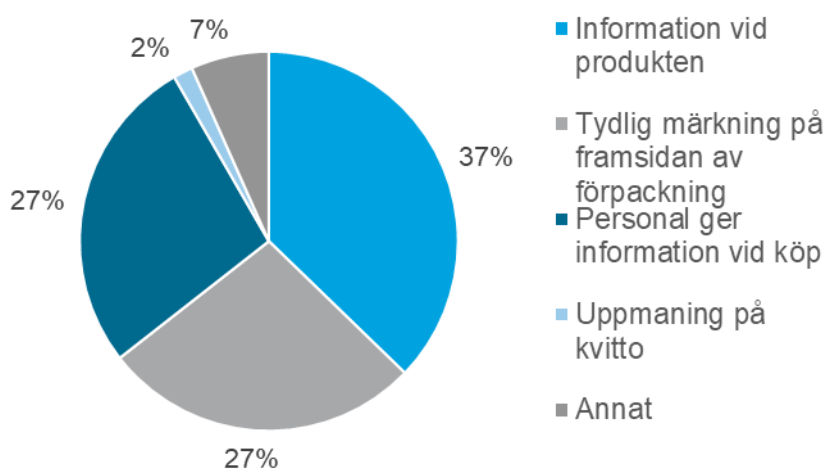
Informationskravet enligt § 29 i bekämpningsmedelförordningen omfattar återförsäljare som säljer växtskyddsmedel för privat användning. Antalet företag som kontrollerades var 208. Resultaten visar att 63 procent av de kontrollerade återförsäljarna uppfyllde reglerna om informationskrav medan 37 procent inte uppfyllde reglerna (Figur 11). Större delen, 37 procent, av de återförsäljare som följde reglerna informerade sina kunder genom att placera informationen i närheten av växtskyddsmedlet (Figur 12). Andelen återförsäljare som hade en tydlig märkning på framsidan av förpackningen var 27 procent. Hos 27 procent av

² Resultaten som presenteras nedan för växtskyddsmedel är inte alltid baserade på detta antal.

återförsäljarna gav personalen information vid köp. En återförsäljare kan ha använt sig av fler tillvägagångssätt för att uppfylla regeln.

Figur 11 Återförsäljare som säljer växtskyddsmedel för privat användning och som uppfyller informationskravet om att meddela risker vid hantering. Figuren är baserad på 208 svar.

Figur 12 Hur informationen om risker med växtskyddsmedel lämnas vid försäljning till privatpersoner.

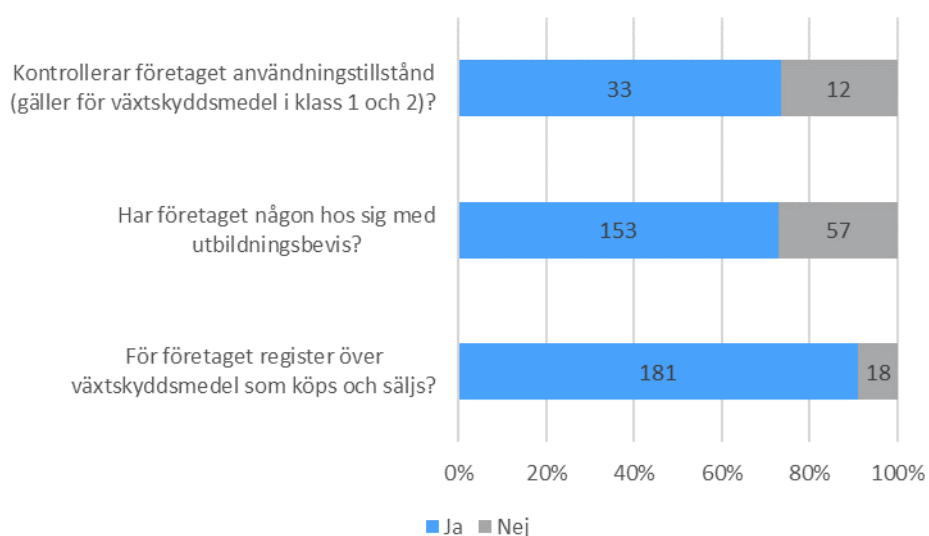
3.1.3.2 Utbildningsbevis, användningstillstånd och registerhållning

Hos 45 av återförsäljarna kontrollerades kravet om användningstillstånd, varav cirka tre fjärdedelar (73 procent) följde reglerna (Figur 13). Eftersom kravet på användningstillstånd endast gäller återförsäljare som säljer växtskyddsmedel för

yrkesmässig användning så var det inte relevant att kontrollera hos majoriteten av återförsäljarna.

Krav om utbildningsbevis kontrollerades hos 210 återförsäljare. Resultaten visar att 73 procent av återförsäljarna uppfyller reglerna, medan 27 procent inte gör det.

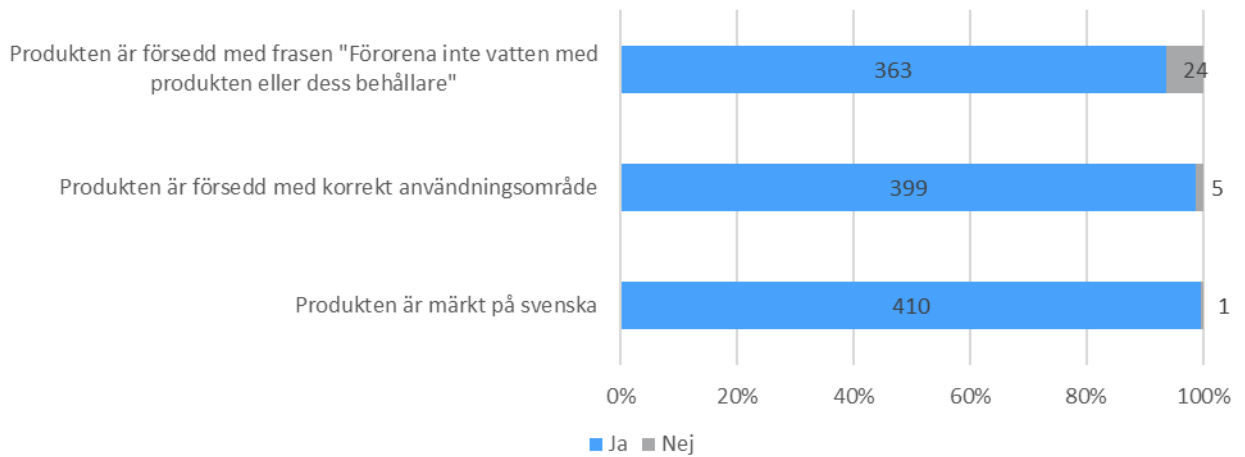
Hos 199 återförsäljarna kontrollerades kravet om att hålla register över de växtskyddsmedel som köps och säljs. Resultaten visar att 91 procent av dessa följer denna regel medan 9 procent inte gör det.

Figur 13 Andelen återförsäljare som kontrollerar användningstillstånd, har utbildningsbevis och för register över växtskyddsmedel som köps och säljs.

3.1.3.3 Märkning av växtskyddsmedel

Resultaten visar att större andelen av de kontrollerade växtskyddsmedlen har korrekt märkning. Endast en produkt saknade svensk märkning, 99 procent av produkterna hade korrekt användningsområde på etiketten och 94 procent var försedda med den obligatoriska frasen ”Förorena inte vatten med produkten eller dess behållare”.

Figur 14 Andelen växtskyddsmedel som är försedda med den obligatoriska frasen om att inte förorena vatten med produkten, korrekt användningsområde och svensk märkning.

3.1.3.4 E-handel av växtskyddsmedel

För 29 växtskyddsmedel kontrollerades reklamreglerna i någon utsträckning. Hos 55 procent av produkterna saknades den obligatoriska frasen om att använda produkten på ett säkert sätt och i 21 procent (baserat på 27 svar) av fallen innehöll reklamen otillåtna uttryck som "miljövänligt", "ogiftigt" eller liknande.

Om ett växtskyddsmedel säljs i en webbshop till privatpersoner ska information om produktens farliga egenskaper synas tydligt på webbplatsen. För 4 produkter var antingen inte detta tillämpligt då det rörde sig om oklassificerade produkter eller så hade regeln inte kontrollerats. För de resterande 25 produkterna så uppfyllde 72 procent regeln.

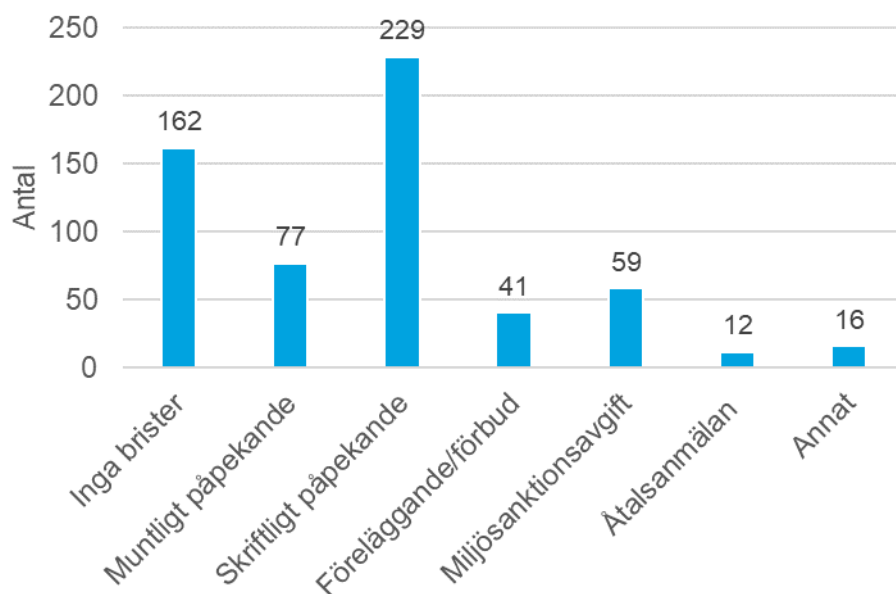
3.1.4 Kommunernas tillsynsåtgärder

För 278 av de 440 inspekterade företagen (63 procent) konstaterades någon form av brist. Mer än en åtgärd kan vidtas och därför överstiger antalet åtgärder det totala antalet företag.

Den vanligaste typen av åtgärd var skriftliga eller muntliga påpekande. En del av bristerna var mer allvarliga och beroende på vad det var för slags brist så beslutade kommunerna antingen om miljöstraffavgift eller skickade en anmälan om misstänkt brott till åklagare.

Totalt i projektet har kommunerna delat ut 59 miljöstraffavgifter och gjort 12 åtal/anmälningar. I fem fall fick ett företag både en miljöstraffavgift och blev

anmälda till åklagare. Det innebär att 15 procent (66/440) av de tillsynade företagen fick antingen ett beslut om miljöstraffavgift och/eller blev anmälda till åklagare för misstänkt brott.

Figur 15 Kommunernas vidtagna tillsynsåtgärder.

3.2 Resultat från Kemikalieinspektionens inspektioner

Kemikalieinspektion mottog under projektets gång 115 tips från kommuninspektörerna gällande brister hos olika produkter. För ett urval av dessa tips kontaktade vi de svenska leverantörerna, det vill säga de som har tillverkat eller tagit in produkten till Sverige. Gällande en del av tipsen bedömde vi att det inte vara en brist eller att bristen inte var tillräckligt allvarlig för att starta ett ärende och tipset gallrades därmed bort. För 67 procent av tipsen bedömdes dock bristerna vara allvarigare, exempelvis olagliga produkter och större märkningsbrister. Tipset prioriterades då och ett tillsynsärende startades.

Eftersom många av tipsen gällde samma företag och ibland även samma produkt så utförde Kemikalieinspektionen i slutändan 38 inspektioner av primärleverantörer. I 27 av fallen gällde inspektionen en biocidprodukt, i 9 av fallen ett växtskyddsmedel och 2 av fallen både en biocidprodukt och ett växtskyddsmedel.

Totalt kontrollerades 55 produkter. För 8 av företagen var bristerna av allvarligare art och anmälan om misstänkt brott skickade till miljöåklagare.

4. Diskussion

Resultaten från projektet har visat att hos 63 procent av de återförsäljare som kontrollerades så har de granskade bekämpningsmedlen haft någon form av brist eller så har återförsäljarna inte uppfyllt lagstiftningen på annat sätt. Hos 15 procent av återförsäljarna var dessutom bristen av en allvarligare grad som har varit förenad med miljöstraffavgift eller anmälan till åklagare om misstänkt brott. Graden av efterlevnad var generellt lägre för de nationella regler som trädde i kraft 2014 jämfört med de kontrollerade reglerna i EU-förordningarna. Detta gäller bland annat kravet om att lämna information vid försäljning till privatpersoner.

Större delen av de bekämpningsmedel som kontrollerats är godkända för privat användning. De återförsäljare som säljer produkter till icke yrkesmässiga kunder, som exempelvis dagligvaruhandel, kan i många fall vara mindre specialiserade inom området jämfört med återförsäljare som säljer bekämpningsmedel för yrkesmässig användning. Detta kan påverka graden av efterlevnad.

4.1 Godkännande

Av de totalt 1 288 bekämpningsmedel (både biocidprodukter och växtskyddsmedel) som kontrollerades i projektet konstaterades att 8 procent av dem var olagliga att sälja. Majoriteten av dessa var produkter vars godkännande löpt ut. I de fall där godkännandet löpt ut rörde det sig många gånger om en produkt som fortfarande är godkänd men med ändringar som innebär att produkten har fått ett nytt registreringsnummer. Det kan exempelvis vara att ett eller flera användningsvillkor i produktgodkännandet har ändrats. Det kan då finnas risker med att använda det gamla medlet eftersom användaren får inaktuell information om hur produkten ska användas.

Bekämpningsmedel vars godkännande löpt ut ska fasas ut från marknaden under den anståndperiod som Kemikalieinspektionen beslutat om.

En sak att ta i beaktande är att antalet kontrollerade produkter i denna sammanställning inte behöver vara unika produkter. Samma produkt kan ha kontrollerats av flera kommuner på olika försäljningsställen. Därför kan det vara en viss överskattning av antalet olagliga produkter på marknaden. Underskattning av antalet olagliga produkter är också möjligt, om många har kontrollerat samma godkända produkt.

4.2 Märkning

Både för växtskyddsmedel och biocidprodukter var regelefterlevnaden god avseende kravet om märkning på svenska. Likaså hade de flesta produkter korrekt angivet användningsområde i sin märkning. För växtskyddsmedel var regelefterlevnaden även god när det gäller att förse produkterna med den obligatoriska frasen: ”Förorena inte vatten med produkten eller dess behållare”.

För både biocider och växtskyddsmedel finns omfattande regler för vilka uppgifter som ska finnas med i märkningen. För biocidprodukter ser vi i Kemikalieinspektionens egna tillsynsprojekt oftast en del brister i märkningen. Dock valde vi i detta projekt att endast begära in data för vissa delar av märkningen och därför har vi ingen statistik på om det var brister i övrig märkning. Dock tyder de tips som kommunerna skickat in till Kemikalieinspektionen under projektet på en del brister även i den övriga märkningen.

4.3 Informationskrav vid försäljning till privatpersoner

Den som säljer bekämpningsmedel till privatpersoner är skyldig att lämna viss information till kunden vid försäljningstillfället. Utifrån resultaten i detta projekt verkar reglerna om informationskravet för biocidprodukter och växtskyddsmedel vara något som är relativt okänt för återförsäljarna då mer än en tredjedel av dem inte uppfyllde detta krav. Kravet om hur och vilken informationen som ska lämnas är dock otydligt i reglerna, vilket kan medföra att en del inspektörer godtar viss information medan andra inspektörer ställer högre krav på information.

Reglerna om informationskrav som trädde i kraft 2014 har inte uppmärksamrats särskilt mycket av Kemikalieinspektionen, varken när det gäller information på Kemikalieinspektionens webbplats eller via tillsynsvägledning. Ett nationellt tillsynsprojekt i samband med att nya regler träder i kraft kan vara ett effektivt sätt att nå ut med informationen till företagen.

Regelefterlevnaden kan påverkas negativt av att det inte är mer tydligt vilken information som ska ges eller hur informationen ska se ut. Vi från myndighetens håll bör arbeta med att utveckla och förtydliga reglerna i syfte att återförsäljare ska förstå vilka krav som ställs på dem. Tydligare regler skulle även underlätta för kommuninspektörer att göra bedömningar och därmed bidra till en mer effektiv kontroll.

4.4 Registerhållning, utbildningsbevis och användningstillstånd - växtskyddsmedel

För återförsäljare av växtskyddsmedel finns bland annat reglerna om registerhållning, utbildningsbevis och kontroll av användningstillstånd. Regeln om registerhållning har funnits sedan lång tid tillbaka och resultaten visar att den efterlevs väl.

Däremot visar resultaten att reglerna om utbildningsbevis och användningstillstånd efterlevs i mindre grad. Precis som informationskravet skrevs även dessa regler in i nationell lagstiftning 2014. Den låga efterlevnaden kan förklaras av att reglerna inte har uppmärksammats av återförsäljarna.

4.5 Marknadsföring av bekämpningsmedel

Resultaten visar att få återförsäljare verkar känna till de regler som finns när man gör reklam för bekämpningsmedel exempelvis vid försäljning via e-handel. I 62 procent av de kontrollerade annonserna för växtskyddsmedel och biocidprodukter saknades den obligatoriska frasen om att använda produkten med försiktighet. För växtskyddsmedel innehöll 21 procent av annonserna dessutom otillåtna uttryck om miljövänlighet eller liknande. Motsvarande siffra för biocidprodukter var 6 procent. Många bekämpningsmedel uppfyllde inte heller regeln om att ange faroinformation vid försäljning till privatpersoner.

De senaste åren har vi haft flera projekt där marknadsföringen av bekämpningsmedel kontrollerats och vi har även förbättrat informationen på Kemikalieinspektionens webbplats. Även om vi ser en viss förbättring så ser vi fortfarande att många företag har låg kännedom om reglerna och att behovet av fortsatta informations- och tillsynsinsatser fortfarande finns.

4.6 Kommunerna och Kemikalieinspektionernas inspektioner

En relativt stor andel av kommunernas inspektioner utfördes digitalt eller via telefon. Detta är troligtvis en effekt av att kommunernas operativa fas pågick under Coronapandemin och när det fanns betydande restriktioner. Majoriteten av inspektionerna utfördes trots detta genom oanmälda besök, både gällande inhämtning av produktinformation och själva inspektionen när inspektörer har gått igenom checklisten med företagen.

Inom växtskyddsmedelsområdet är oanmälda besök ett krav som ställs i EU:s förordning om kontroll i livsmedelskedjan. I förordningen finns beskrivet att

kontroll ska utföras utan förannmälan, utom då en förannmälan är nödvändig och vederbörligen motiverad för att offentlig kontroll ska kunna utföras.

Huruvida man ska utföra en oanmäld kontroll, en anmäld kontroll eller en kontroll på distans är en bedömning som görs av varje kontrollmyndighet. Vid bedömningen får man ta hänsyn till vilka regler som ska kontrolleras och också vilket företag som ska kontrolleras. Exempelvis är oanmälda kontroller bra att använda sig av vid kontroll av kravet om godkännande då inspektörer kan göra en granskning av återförsäljarens butik eller lager. Sannolikheten att hitta olagliga produkter är högre om aktören inte har förvarnats om besöket.

En annan sak som påverkat projektet, och framför allt Kemikalieinspektionens inspektioner av biocidprodukter, är att den nya EU-förordningen om marknadskontroll³ trädde i kraft under sommaren 2021. Eftersom regeringen inte officiellt utnämnt Kemikalieinspektionen till marknadskontrollmyndighet, vilket innebär att Kemikalieinspektionen efter den 16 juli 2021 inte längre hade mandat att utöva marknadskontroll, beslutades att inspektioner av lagstiftning som omfattas av marknadskontrollförordningen skulle begränsas. Detta medförde att vi i vissa fall inte kunde fullfölja alla inspektioner, ställa krav på företag, besluta om miljöstraffavgifter eller i vissa fall anmäla till åklagare. Endast biocidprodukter som omfattas av biocidförordningen påverkas av marknadskontrollförordningen, vilket innebär att tillsynen av växtskyddsmedel och biocidprodukter som omfattas av nationell lagstiftning kunde fortgå som tidigare.

4.7 Nationell samverkan effektiviserar tillsynen

Att genomföra nationella samverkansprojekt är en effektiv arbetsform då en stor del av Sverige täcks in och en större andel företag och produkter kan kontrolleras. Samtidigt höjer vi kunskapsnivåerna hos både deltagande kommuner och inspekterade företag. Det är också viktigt att utföra en harmoniserad kontroll så att företagen får en likvärdig bedömning när det gäller regeltolkningar och åtgärder. Det ska inte ha någon betydelse för återförsäljaren i vilken del av Sverige företaget är beläget. Ju fler kommuner som deltar och använder Kemikalieinspektionens vägledningsmaterial desto mer likvärdig kontroll tillämpas.

Nationella samverkansprojekt hjälper oss utveckla vår tillsynsvägledning då vissa regler är mer aktuella för återförsäljare (kommunernas tillsyn) än för primärleverantörer (Kemikalieinspektionens tillsyn). Exempel på det är reglerna

³ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2019/1020 av den 20 juni 2019 om marknadskontroll och överensstämmelse för produkter och om ändring av direktiv 2004/42/EG och förordningarna (EG) nr 765/2008 och (EU) nr 305/2011

om informationskrav. Frekventa samverkansprojekt ökar sannolikheten att vi har relevant och anpassad tillsynsvägledning. Detta är särskilt viktigt då nya regler tillkommer, som när den svenska bekämpningsmedelsförordningen kom 2014. Vid sådana tillfällen är det extra viktigt att arbeta med nationella projekt i syfte att nå ut med vägledning kring nya regler. Vi bör framöver ha regelbundna nationella samverkansprojekt med fokus på bekämpningsmedel och nya regler samt utveckla vårt vägledningsmaterial.

Inrapporterade data från 2019 års kommunala kontroller visar att det är en relativt liten andel av Sveriges kommuner som utför tillsyn av bekämpningsmedel i handeln. I inrapportering angav 14 procent av kommunerna att de hade kontrollerat försäljning av biocidprodukter och 11 procent av kommunerna att de kontrollerat försäljning av växtskyddsmedel. I det här projektet deltog 27 procent av kommunerna. Hur vi kan få fler kommuner att delta i våra projekt/arbete med kontroll av bekämpningsmedel framöver är något vi behöver titta närmare på. Vi vill att en större andel av Sveriges kommuner ska delta i våra samverkansprojekt men ofta är resursbrist en anledning som anges för varför det är svårt att delta. Ett viktigt stöd för att hjälpa kommuner att prioritera tillsynsområdet och för att utveckla tillsynsvägledningen kan vara den nationella strategin för miljöbalkstillsynen 2022–2024⁴. Tillsyn av kemikalier finns för närvarande inte med i strategin på grund av att tillsynen på området under 2022 påverkas av att genomförandet av den nya marknadskontrollförordningen inte är klar. Inför år 2023 kommer dock kemikalieområdet att införas i strategin, med bland annat ett fokusområde på biocider som då kan hjälpa att lyfta fram och utöka denna tillsyn. För växtskyddsmedelstillsynen finns mål och prioriteringar i den nationella kontrollplanen för livsmedelskedjan⁵.

Utöver de 27 procent av Sveriges kommuner som deltagit aktivt i projektet genom att rapportera in inspektioner så har även fler kommuner deltagit i utbildningar under projektet och tagit del av det projektmaterial som finns. Med detta projekt så har förhoppningsvis kännedomen av lagstiftningarna ökat hos kommunerna vilket förhoppningsvis leder till att kommunerna i framtiden utökar sin tillsyn på området.

En fortsatt satsning inom det här området skulle vara betydande och en viktig aspekt här är att ge kontrollmyndigheterna rätt förutsättningar för att kunna kontrollera de produkter som finns på den svenska marknaden.

⁴ <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/nationell-strategi-for-miljobalkstillsynen/>

⁵ <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/livsmedelskontroll/nkp-webben>

4.7.1 Utvärdering av samverkansprojektet

Alla deltagande kommuner gavs möjlighet att svara på en enkät med femgradig skala för att utvärdera projektet. Vi mottog 67 svar. Återkopplingen har över lag varit positiv men det är tydligt att bekämpningsmedel är ett område som anses krångligt och mer vägledning behövs. Sammantaget uppgav:

- 83 procent att de hade stor eller mycket stor nytta av våra uppstarts dagar (betyg 4 och 5).
- 84 procent att de föredrar att uppstartsmötet är digitalt då det möjliggör för fler att delta.
- 87 procent att de ansåg att Kemikalieinspektionens tillsynswebb var en bra informationskanal för projektmaterialen (betyg 4 och 5).
- 87 procent att de ansåg att projektmanualen var användbar eller mycket användbar (betyg 4 och 5).
- De flesta att de använt sig av de mallar som projektgruppen tagit fram som exempelvis informationsbrev om projektet, inspektionsprotokoll samt checklista med frågor att ställa vid inspektioner.
- Majoriteten att det fungerat bra eller mycket bra att ställa skriftliga frågor till Kemikalieinspektionen och att det generellt har varit snabb återkoppling (betyg 4 och 5).
- 64 procent att inrapporteringen fungerade bra eller mycket bra (betyg 4 och 5).
- 82 procent att de kommer att ha stor eller mycket stor nytta av erfarenheterna/vägledningmaterialet i detta projekt i sitt framtida arbete (betyg 4 och 5).
- 96 procent att de är nöjda eller mycket nöjda med projektet som helhet (betyg 3, 4 och 5, varav 85 procent gav betyg 4 och 5).

5. Slutsatser

Ett viktigt mål med det nationella samverkansprojektet har varit att verka för en enhetlig och effektiv tillsyn där företagen uppnår en hög regelefterlevnad inom området bekämpningsmedel. Tillsynen har med stor sannolikhet blivit mer enhetlig då vi i samverkansprojektet utgår från en gemensam tillsynsvägledning. Samtidigt är arbetet med att verka för en enhetlig tillsyn ett långsiktigt projekt som vi, tillsammans med kommunerna, behöver fortsätta arbeta med.

Samverkansprojektet har visat att regelefterlevnaden är låg för vissa regler, exempelvis för informationskravet och även för andra regler som tillkom 2014, såsom krav om utbildning. Det är tydligt att återförsäljare har låg kännedom om informationskravet vid försäljning till privatpersoner och att regeln inte heller är tydlig. Vid en eventuell översyn av lagstiftningen finns ett behov av att regeln utvecklas och förtydligas. Vi behöver också satsa på mer information till återförsäljare generellt när det gäller deras skyldigheter.

Majoriteten av de kontrollerade produkterna var godkända att säljas och användas på den svenska marknaden. Trots det så hittades en hel del olagliga produkter, antingen hade godkännande löpt ut eller så hade produkterna aldrig varit godkända. Kommunerna har därmed ”städad” hyllorna hos återförsäljarna från olagliga produkter. Fortsättningsvis är det viktigt att återförsäljare skärper sina rutiner och kontinuerligt kontrollerar sina lager så att inga produkter med ogiltiga produktgodkännanden förekommer.

I detta projekt (och även i tidigare projekt) har vi sett stora brister när det gäller reglerna kring marknadsföring av bekämpningsmedel. Vi behöver fortsatt satsa på både fler informationsinsatser och fler kontrollinsatser.

Ytterligare ett mål med samverkansprojektet har varit att ge kommuninspektörer kunskap och verktyg för att påbörja eller utveckla sin bekämpningsmedelstillsyn. Det är viktigt att lyfta tillsynen av detta område eftersom avsaknad av samverkansprojekt inom bekämpningsmedelsområdet under lång tid troligen har bidragit till den relativt låga tillsynen.

Även om endast 27 procent av kommunerna aktivt deltog i projektet så är vår förhoppning att de ska känna sig mer säkra på lagstiftningen och att vi därmed ska se en ökning av kommunernas tillsyn på detta område. Ett samverkansprojekt innebär inte bara en kunskapshöjning för kommunerna utan även vi på Kemikalieinspektionen lär oss och får mer kännedom om hur vi kan förbättra och utveckla lagstiftningen. Det gör också att vi kan utveckla vår tillsynsvägledning på

området särskilt inom de bestämmelser som inte direkt påverkar dem som Kemikalieinspektionen inspekterar.

6. Tips till dig som säljer bekämpningsmedel

- Som återförsäljare har du ansvar för att produkterna du säljer uppfyller gällande regler. Det gäller även om du har köpt produkterna av någon annan och bara säljer dem vidare. Tänk på att bekämpningsmedel ofta omfattas av flera olika regelverk.
- Som återförsäljare kan du kontinuerligt kontrollera så att produkternas godkännande inte löpt ut. Kontrollen kan utföras genom att söka information i Kemikalieinspektionens bekämpningsmedelsregister⁶. De produkter vars godkännande löpt ut ska skickas till din kommun för destruktion.
- Som återförsäljare av växtskyddsmedel kan du erbjuda anställda utbildning⁷ så att de har möjlighet att på ett enkelt sätt informera era kunder om riskerna med produkterna.
- Som återförsäljare av växtskyddsmedel i klass 1 och 2 ska du ha bra rutiner för att kontrollera användningstillstånd i samband med försäljning av dina produkter.
- Som återförsäljare av växtskyddsmedel ska du alltid hålla register över växtskyddsmedel som du köper och säljer.
- Ta hjälp av branschorganisationer eller konsulter om du själv saknar möjlighet att säkerställa att dina produkter följer reglerna.
- Använd Kemikalieinspektionens webbplats för att läsa mer om gällande regler.

⁶ <https://apps.kemi.se/BkmRegistret/Kemi.Spider.Web.External/>

⁷ Behörighetsutbildning som anordnas av länsstyrelserna.

7. Bilaga – deltagande kommuner

- Ale
- Alingsås
- Aneby
- Arboga
- Avesta
- Bjurholm
- Bjuv
- Boxholm
- Degerfors
- Ekerö
- Eskilstuna
- Falkenberg
- Flen
- Gnesta
- Göteborg
- Habo
- Hallsberg
- Haninge
- Hedemora
- Helsingborg
- Hofors
- Hudiksvall
- Kalmar
- Katrineholm
- Klippan
- Kumla
- Kungsör
- Kungälv
- Kävlinge
- Laholm
- Landskrona
- Lerum
- Lidingö
- Lidköping
- Linköping
- Lomma
- Ludvika
- Luleå
- Lund
- Malmö
- Markaryd
- Mjölby
- Mora
- Mölndal
- Norberg
- Nordanstig
- Norrköping
- Nyköping
- Nynäshamn
- Nässjö
- Ockelbo
- Orsa
- Rättvik
- Sandviken
- Skara
- Skellefteå
- Solna
- Stockholm
- Sundsvall
- Tanum
- Tierp
- Trelleborg
- Trosa
- Tyresö
- Täby
- Uddevalla
- Umeå
- Uppsala
- Varberg
- Vellinge
- Vetlanda
- Västervik
- Västerås
- Ödeshög
- Örebro
- Östersund
- Österåker
- Östhammar

Ordlista

Ord	Beskrivning
Behörighetsklass	Visar vem som får använda ett bekämpningsmedel och indelas i tre klasser. Medel i klass 1 och 2 får bara användas yrkesmässigt. Medel i klass 3 får användas av alla, det vill säga även av privatpersoner.
Bekämpningsmedel	Kemiska eller biologiska produkter som är till för att förhindra att djur, växter eller mikroorganismer orsakar skada på egendom eller skadar människors eller djurs hälsa. Beroende på användningsområde är bekämpningsmedel antingen en biocidprodukt eller ett växtskyddsmedel.
Biocidförordningen	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 528/2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter
Biocidprodukt	Biocidprodukter är alla de bekämpningsmedel som inte är växtskyddsmedel. Det kan till exempel vara desinfektionsmedel, myggmedel, träskyddsmedel, råttgift eller en båtbottenfärg. De biocidprodukter som verkar på kemiskt eller biologiskt sätt omfattas av biocidlagstiftningen.
CLP	Klassificering och märkning av ämnen och blandningar (Classification, Labelling and Packaging)
E-handel	Elektronisk handel som gör det möjligt för säljare att sälja varor eller tjänster direkt till en köpare via internet.
Kemikalieinspektionens bekämpningsmedelsregister	Register över biocidprodukter och växtskyddsmedel som är godkända i Sverige. Uppgifterna handlar bland annat om produkternas godkännande gäller eller om de har upphört, på vilket sätt de får användas och vilka verksamma ämnen de innehåller.
KIFS	Kemikalieinspektionens föreskrifter
Miljösanktionsavgift	En administrativ avgift som tas ut av tillsynsmyndigheten om en verksamhetsutövare gör vissa överträdelser av miljöbalken eller de regler som har beslutats utifrån miljöbalken.
Primärleverantör	Fysiska eller juridiska personer som för in bekämpningsmedel till Sverige eller som tillverkar bekämpningsmedel i Sverige och som släpper ut dessa på marknaden.
Produkttyp	Användningsområde. Definitionen av samtliga 22 produkttyper för biocidprodukter anges i bilaga V i biocidförordningen.
Registreringsinnehavare (innehavare av produktgodkännande)	Definition i Biocidförordningen: den inom unionen etablerade person som ansvarar för utsläppandet på marknaden av en biocidprodukt i en särskild medlemsstat eller i unionen och som anges i godkännandet. Definition i Växtskyddsmedelsförordningen: varje fysisk eller juridisk person som innehar ett produktgodkännande av ett växtskyddsmedel
Verksamt ämne	Ett ämne eller en mikroorganism som inverkar på eller motverkar skadliga organismer.
Växtskyddsmedel	Växtskyddsmedel används i huvudsak för att skydda växter och växtprodukter inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk.
Växtskyddsmedelsförordningen	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden

Kemikalieinspektionen

Box 2, 172 13 Sundbyberg
08-519 41 100

Besöks- och leveransadress

Esplanaden 3A, 172 67 Sundbyberg

kemi@kemi.se

www.kemikalieinspektionen.se

KEMI
Kemikalieinspektionen